

FORSKNINGSPODDEN #83

Gäst: Ebba Hildén

Intervjuare: Nadja Neumann och Magnus Åberg

[00:00]

[Intromusik: Lätt, pianobaserad jazz]

Berättare: Du lyssnar på Forskningspodden från Karlstads universitet. Här möter du forskare som tar dig med på en upptäcktsresa i vetenskapen. Den här podcasten görs av universitetsbiblioteket.

Nadja Neumann: Hej och välkomna, mitt namn är Nadja.

Magnus Åberg: Och jag heter Magnus.

NN: Och idag ska vi ge oss in i förskolans värld. Och det ska vi göra tillsammans med Ebba Hildén, som är nybliven doktor i pedagogiskt arbete här på Karlstads universitet. Välkommen, Ebba.

Ebba Hildén: Tack så mycket.

NN: Du har skrivit en avhandling som heter *Uppdrag undervisning: Bland ärtpåsar och lagtexter i förskolan*. Berätta lite vad avhandlingen handlar om.

EH: Ja, i korta drag så kan man väl säga att avhandlingen riktar lampan mot undervisningssituationen, alltså det som sker tillsammans med barnen, mellan vuxna och barn. Och jag har tittat på vad som villkorar eller skapar möjligheter och vad som skapar förutsättningar för såna här undervisningssituationer, utifrån tre olika aktörers perspektiv. Och jag har då tittat utifrån de yngsta förskolebarnens perspektiv, alltså ettåringarna som vi har i våra förskolor; och jag har tittat utifrån rektorernas perspektiv; och sen också då förskollärares perspektiv. Det är de här tre olika aktörerna och hur de skapar förutsättningar för de här undervisningssituationerna, som då sker tillsammans med barnen. Det är väl den korta versionen av avhandlingen.

NN: Hur fick du idén till den?

EH: Det är ju faktiskt utifrån min egen erfarenhet, som förskollärare. För jag blev själv ganska provocerad, eller vad man ska säga, när det här begreppet undervisning uppmärksammades för förskolans verksamhet. Och det gjordes ju då under hösten 2016. Det var Skolinspektionen som genomförde en granskning då med speciellt fokus på det här med undervisning i förskolan. Och de tittade ju förstås efter brister - det är deras uppdrag - och konstaterade ju då givetvis att det här med undervisning var ett begrepp som man inte hade tagit till sig i förskolan. Man hade inte skapat förutsättningar för det, man använde inte begreppet, det var ett lite laddat begrepp. Och jag som förskollärare tyckte ju också att det här med undervisning kändes lite obekvämt. Och den upplevelsen som man har i förskolan är att undervisning är lite av ett ärvt begrepp. Det är nånting som förknippas väldigt mycket med skolan, och framför allt kanske med grundskolan. Och där har ju förskolan en ganska lång tradition av att behöva ständigt positionera sig mot skolan, och då liksom på nåt vis skapa förståelse för den goda pedagogik som sker i förskolan, som då är nånting annat än det som sker i grundskolan. Så

det handlar mycket om den där krocken, och den upplevelsen, som jag då delade med resterande förskole-Sverige, kan man säga. Den granskningsrapporten slog ner lite som en bomb, och det var inte bara i verksamhet, utan det var också skolmyndigheter, huvudmän och egentligen forskarvärlden i Sverige som uppmärksammade det här med att undervisning skulle införas i förskolan. Så då gick jag med i ett forskningsprojekt tillsammans med Annica Löfdahl Hultman, och vi hade också med oss Andreas Berg från Örebro universitet; nu är han verksam vid Uppsala universitet. Annica jobbar ju här på Kau då, med oss. Så vi startade ett forskningsprojekt som hade fokus på förskola, undervisning och kvalitet. Så på den vägen är det, skulle man kunna säga.

NN: Och kan du utveckla lite mer vad det är exakt ni har tittat på, hur gick ni tillväga för att få resultat, och vilka de underliggande forskningsfrågorna var?

[04:17]

EH: De här tre olika delstudierna har ju lite olika fokus, skulle man kunna säga; olika syften och olika frågeställningar. När jag gick in i det här forskningsprojektet om förskola, undervisning och kvalitet hade jag redan skrivit min licentiatuppsats som handlade om kommunikation mellan de yngsta förskolebarnen. Och licentiatuppsatsen synliggör egentligen hur ettåringar skapar kontakt med varandra. Hur de pratar, fast med kroppen, skulle man kunna säga då. Om vad pratar de. Och hur de här samspelet mellan ettåringarna skapas och görs, egentligen. Så det hade jag med mig in i det här forskningsprojektet. Så i början av forskningsprojektet med förskola, undervisning och kvalitet riktade vi lampan mot rektorerna, och hur rektorerna hanterade undervisningsbegreppet. Det handlade ju väldigt mycket för rektorerna om att tillsammans med sina medarbetare skapa ett innehåll kring begreppet undervisning som rimmade väl med förskolans verksamhet och förskolans tradition och kultur, så att det inte blev det här ärvda begreppet utan nånting som var ens eget, så att säga.

NN: Så en tolkning av själva begreppet egentligen, som är anpassat till den verksamhet man befinner sig i?

EH: Precis, så skulle man kunna säga. Så att man liksom med stolt rygg kan säga att "Absolut, jag undervisar i förskolan". Så att man tar udden lite av det här kontroversiella, och avståndstagandet framför allt. För rektorerna hade ju på sitt bord att det här med undervisning, det var ju ett begrepp som bara skulle användas, det var ju bara att förhålla sig till, det står ju med i skollagen: Vi ska undervisa i förskolan! Så det var bara att göra.

MÅ: Jag tänkte säga det: Är det formulerat i skollag och i läroplan på ett sätt som på nåt sätt går emot förskolans egen uppfattning om vad undervisning är?

EH: Ja och nej skulle jag väl säga. Men jag tror att det är mångbottnat. Det har ju funnits med i Skollagen sen 2010 faktiskt, och då skrev man fram undervisning som ett gemensamt begrepp för alla skolformer. Och då såg man ju till att det var såpass allmänt skrivet, eller vad man ska säga, att det ska passa i alla skolformer. Samtidigt så handlar ju undervisning om att det ska vara målstyrda processer, och där kanske det skaver lite med förskolans pedagogiska tradition, för där är vi ju vana vid att verkligen anpassa utifrån barnen och det barnen riktar sitt intresse mot. Vi har liksom inte färdigplanerade lektioner eller färdigplanerade terminer eller så. Absolut, man har en pedagogisk tanke och intention när man dukar upp en spännande lärmiljö till exempel, eller när man genomför en aktivitet tillsammans med barnen. Men sen är det så oerhört viktigt när barnen går in i lärmiljön och deltar i aktiviteten att man är lyhörd utifrån: Vad är det nu som barnen riktar sitt intresse mot? Och så ändrar man utifrån det, så man kan börja på A men sen så kanske man inte hamnar vid B, utan vi hoppar till D eller så kom vi på nåt helt annat. Och då blir det här målstyrda lite, ja, lite knasigt. Jag tror det passar mycket bättre när man har uppnåendemål i läroplanen än om man skulle ha, som vi har i förskolan, mål att skapa förutsättningar för...

MÅ: Du nämnde barnen och rektorerna. Den tredje delen, berätta lite om den också.

EH: Precis, förskollärarna också. Ungefär i samma tid eller i samband med att vi riktade lampan mot rektorerna så fick vi också möjlighet att vara med och delta i en kompetensutvecklingsinsats som en rektor och den här rektorns ledningsteam höll i. Då fick vi vara med, och under de här samtalen använde de sig av kollegialt lärande.

MÅ: Vad innebär det?

EH: Det innebär att arbetslagen där både förskollärare och barnskötare arbetar tillsammans diskuterade det här med undervisning: Vad är undervisning? Vad står begreppet för? Vad skulle det kunna stå för för oss? Vad har vi för konkreta situationer som vi skulle kunna koppla till det här med undervisning? Så de liksom reflekterade och diskuterade undervisning kopplat till sin egen verksamhet på olika sätt. Och kollegialt lärande handlar mycket om att det är diskussioner tillsammans, reflektionen som man genomför tillsammans som är det centrala. Många gånger är det ju då att man möter folk som man kanske inte arbetar tillsammans med vanligtvis, utan man kanske möter nån som har samma uppdrag fast jobbar i ett annat arbetslag, eller kanske en annan förskola och så.

MÅ: Och vad var det mer som kom fram ur den delen med förskollärarna?

[09:51]

EH: I den studien riktade vi ju också lampan mot hur de hanterade undervisning som begrepp och som uppdrag, och det var ju också en kompetensutvecklingsinsats som vi följde över tid. Så där så såg vi ju då hur förskollärarna - och då tillsammans med barnskötarna - förskolefierade, alltså använde sig av sina tidigare erfarenheter men också sina visioner kring det här med undervisning. Vad skulle det kunna innebära för förskolans verksamhet? Och de liksom redogjorde i det, och det gjorde att de över tid tog sig an begreppet och gjorde det till sitt eget egentligen.

MÅ: Upplevde du att det var mycket motstånd och tveksamheter i början av detta, eller hur har processen varit för dem?

EH: Ja, precis. Den här kompetensutvecklingsinsatsen startades i januari 2017, tror jag. Nu är ju det ett antal år sen. Men då hade ju Skolinspektionen ganska nyligen kommit med den här granskningsrapporten, så då tror jag nog att undervisning som begrepp var lite laddat, kontroversiellt, och det var en del motstånd. Och det var inte bara hos de som vi följde i den här kompetensutvecklingsinsatsen, utan det såg man hos många som hade koppling till förskolan. Det är ganska många andra forskningsstudier också som har visat på just det här motståndet som man har, inte bara hos förskollärare och barnskötare utan också hos rektorer.

NN: Det jag funderade kring nu är: Rektorer och personalen, resterande personal som du intervjuat och kollat med, hade de ungefär samma idéer och tankar eller var det stora skillnader sinsemellan?

EH: Hos rektorerna så var det nog mycket så. Det är ju intressant med rektorer som yrkeskategori: Våldigt många rektorer har ju en bakgrund som förskollärare. De härstammar från samma tradition och kultur skulle man kunna säga. Så det var kanske inte så stor skillnad faktiskt, mellan förståelse, upplevelse av undervisning som begrepp och uppdrag om man ser rektorer och sen deras medarbetare: barnskötare och förskollärare, utan de kommer liksom från samma ställe kan man säga.

MÅ: Om vi lägger de här tre delstudierna bredvid varandra, vad skulle du säga är de viktigaste resultaten som du har fått fram?

EH: Framför allt så tänker jag att det handlar om den icke-verbala kommunikationens betydelse för undervisningssituationer. Vi är ju vana vid att vara observanta vid orden som sägs, alltså - i Västsverige höll jag på att säga - men i dagens samhälle så har vi ju ett väldigt stort fokus på det talade ordet. Vi tenderar att ta det icke-verbala lite för givet, som ju egentligen står för 70 eller 80 procent av vårt sätt att kommunicera. Det handlar ju egentligen om vårt kroppsspråk, hur vi använder oss av blickar, gester och så vidare. Som en del i den här kompetensutvecklingsinsatsen så videofilmade jag olika situationer i förskolans verksamhet, och de här tittade vi sen på, jag och de som var med, alltså de vuxna: barnskötarna och förskollärarna. Och jag såg ju fantastiska dialoger och så mycket härlig kommunikation och så mycket undervisning som inte handlade specifikt om orden som sades, men det var ju nånting som de själva inte riktigt kunde förstå, hur jag hade valt de här situationerna. Det här var ju inte undervisning, jag säger ju ingenting här! "Hur kan du ha valt den här situationen?" Och jag bara sa: "Men gud, ser ni inte? Det är ju massor som händer. Jag ser ju hur ni kommunicerar så fantastiskt tillsammans med de här barnen." Så det var en härlig upptäckt att göra. Så de blev nog väldigt mycket mer uppmärksamma på hur de faktiskt använder sig av kroppsspråket för att fånga barnen och få till de här undervisningssituationerna.

NN: Kan du ge ett exempel på det så att man själv får en bild på...

EH: Ja, men precis. Oftast så handlar ju det icke-verbala om ett sätt att dels få en kontakt med barnen men också fånga dem. Så det handlar ju inte bara om det här med att man tolkar barnens sätt att kommunicera. Utan det handlar ju väldigt mycket om... Jag lyfter ett exempel från de här videoinspelade situationerna, i början av avhandlingen. Då är det en förskollärare som sitter och har en undervisningssituation tillsammans med två yngre barn, och förskolläraren använder sig väldigt mycket av vad som blir lite sån här teaterapa, eller vad man ska säga. Och använder sig av sina röstresurser, och de pratar om tungt och lätt, och det är så här: "Oh, den är så tung!" och verkligen... Nu börjar jag gestikulera här.

NN: (Skratt) Precis.

[14:49]

EH: Det ser inte ni som lyssnar, men i alla fall. Och när det blev "Åh, det blev så lätt!", så visade hon både med kroppen och liksom sitt sätt att använda rösten. Så det var ett sätt att förstärka det som undervisningssituationen egentligen handlade om, det gemensamma fokuset. Så det skulle kunna vara ett sånt exempel. Det är ett av de här huvudresultaten. Det andra huvudresultatet skulle jag kunna säga är det här med förskolefieringen. Att både rektorer och förskollärare använder sig av sina erfarenheter från förskolans tradition och kultur för att fylla begreppet undervisning, det ärvda begreppet från skolan och grundskolan, till att göra det till sitt eget. Så i stället för en skolifiering av verksamheten, som vi tenderar att tänka på som ett hyfsat negativt fenomen, så förskolefierar de begreppet. Alltså gör det till sitt eget.

MÅ: Jag funderar, och det här förstår jag ligger kanske utanför din avhandling, men det resultatet: förskolefiering. Det låter ju som nånting som kanske lagstiftarna eller läroplansmakarna skulle behöva ta till sig, att det kommer underifrån, när man ska se över både skollag och ny läroplan och så vidare. Är det vad man låter sig ana här, eller?

EH: Precis. Ja. Jag håller helt med dig, jag tycker också det. Det här är nånting som absolut lagstiftare men också skolmyndigheten behöver vara väldigt observanta på. Och som jag tänker inte minst huvudmän, både kommunala och fristående, behöver vara observanta på. För det finns en så stark och stor stolthet hos både förskollärare och rektorer som handlar om

att man vill bevara den här goda pedagogiska verksamheten som förskolan har haft under så lång tid. Och jag själv tycker ju det är fantastiskt positivt med den här förskolefieringen. För många gånger så ser man ju att det händer så himla mycket kring förskolans verksamhet: Det kommer nya trender, och nu ska vi ha fokus på det här, och plötsligt så blommar det här upp, och så där. Så man kan ju liksom tänka att: Oj, vad man vajar fritt i vinden. Men så är det inte, utan det finns liksom en stabil kärna, som rektorer och förskollärare är stolta bärare av: Den här professionella kärnan, och den är bestående, och det tycker jag är så himla härligt.

MÅ: Jag funderar på det här resultatet med den icke-verbala kommunikationens betydelse: Är det nånting som de förskolor du haft kontakt med kan ta till sig och jobba vidare utifrån?

EH: Precis. Efter att vi hade diskuterat de här videosnuttarna så blev de mer medvetna om det, faktiskt. Och sa att "Oj, ja, men nu kommer jag nog tänka mycket mer på hur jag använder mig av mitt kroppsspråk på olika sätt, tillsammans med barnen." Jag är ju väldigt förtjust i videofilm både som sätt att skapa forskningsdata, men också något att använda sig av i verksamheten, för att utveckla verksamheten. Så genom att använda sig av videofilm så kan man ju liksom rikta lampan mot vad det är som görs, i stället för att rikta lampan mot vad är det som sägs, och då får man fram oerhört mycket fler nyanser.

NN: Utifrån det, vem tycker du borde läsa din avhandling?

EH: Ja, jag tänker att den riktar sig till olika aktörer, men yrkesverksamma, förskollärare, barnskötare, rektorer förstås. Jag tänker att den riktar sig till chefer på förvaltningsnivå, och huvudmän, både fristående och kommunala. Jag tänker absolut att statliga myndigheter behöver läsa den, och drömscenariot är att även de som stiftar lagar skulle läsa handledningen, men vi får se.

NN: Hoppas ni är med och lyssnar nu. (Skratt)

EH: (Skratt) Ja, precis.

NN: När du har jobbat med de här frågorna, är det nya frågor som har kommit som du skulle vilja forska vidare på?

EH: Precis, så är det ju, att när man nördar in sig på ett område, då skapas ju nya frågor, eller hur? Ja, det är det som är så spännande med livet. Absolut. Nu har jag riktat lampan mot förskollärares ledarskap i arbetslaget. Det forskar jag vidare om, så jag håller på faktiskt och intervjuar nu; det är jättespännande intervjuer. Hur man gör det här ledarskapet, och hur man tar på sig ledarrollen i ett arbetslag, och det är ju också kopplat till förskolans tradition och kultur, så då blir ju det så spännande, för där har vi jobbat i ganska platta arbetslag under ganska lång tid. Med platta arbetslag menar jag att man inte ska ha någon hierarkisk uppdelning av vem som gör vad till exempel, och vem som har ansvar för vad, utan alla ska kunna göra allt, lite. Och då blir det ju särskilt intressant att titta på förskollärares ledarskap, eftersom man har ett så tydligt ansvar kopplat till läroplanens skrivelser och uppdrag.

MÅ: Spännande. Ebba, det börjar bli dags för oss att avrunda det här samtalet nu, men vår sista fråga: Du har ju tagit dig igenom en lång forskarutbildning fram till en doktorexamen. Vad är ditt bästa tips till nån som är intresserad av att börja forska?

EH: Särskilt om man har förskollärbakgrund så tycker jag att man behöver söka alla doktorandtjänster som finns, för det behövs verkligen fler forskare som har bakgrund i förskolan. Så sök alla tjänster som finns, är väl mitt tips. Och redan innan man ens har hittat en sån tjänst så tänker jag att man då kan fila på en forskningsplan: Vad är det man är nyfiken på? Vad skulle man vilja titta närmare på? Så det är en bra start att göra det.

MÅ: Jättebra tips. Stort och varmt tack, Ebba, för att du har gästade Forskningspodden idag.

EH: Tack själv.

MÅ: Lycka till med ditt fortsatta arbete, och tack också till er som har lyssnat idag. Om du är intresserad av att läsa Ebba Hildéns doktorsavhandling så finns den att ladda ner i vår publikationsdatabas DiVA. Välkommen tillbaka.

[Slutmusik: Lätt, pianobaserad jazz]

Berättare:

Du har lyssnat på Forskningspodden från Karlstads universitet. Den här podcasten görs av universitetsbiblioteket. Alla avsnitt hittar du på kau.se/forskningspodden.